

فقه کیفری

جلد اول

(ترجمہ کتاب الخلاف فی الاحکام شیخ طوسی ۴۶۰-۳۸۵)

مترجمین

هرمز اسدی کوهباد - عبدالکریم گلگون

سرشناسه	شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵-۴۶۰ ق.
عنوان قراردادی	Tusi, Mohammad bin Hasan
عنوان و نام پدیدآور	الخلاف فی الاحکام - فارسی - عربی - برگزیده شرح
مشخصات نشر	فقه کفری: ترجمه کتاب الخلاف فی الاحکام شیخ طوسی ۳۸۵-۴۶۰ / محمد بن حسن
مشخصات ظاهری	شیخ طوسی؛ مترجمین هرمز اسدی کوهباد، عبدالکریم گلگون
شابک	شیراز: انتشارات شاه چراغ (ع)، ۱۳۹۹
وضعیت فهرست	ج.
نویسی	دوره ۸-۱۶-۳۸۵-۷۱۲۹-۱۷-۵؛ ج ۱: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۲۹-۱۷-۵
یادداشت	فیفا
یادداشت	کتاب حاضر ترجمه و شرح باب قضاوت و شهادات از کتاب "الخلاف فی الاحکام"
مترجمان	" اثر شیخ طوسی است
عنوان دیگر	کتابنامه
موضوع	ج ۱. قضاوت و شهادات
موضوع	ترجمه کتاب الخلاف فی الاحکام شیخ طوسی ۳۸۵-۴۶۰
موضوع	شیخ طوسی، محمد بن حسن، ۳۸۵-۴۶۰ ق. الخلاف فی الاحکام -- نقد و تفسیر
موضوع	قضاوت
موضوع	Judgment
شماره افزوده	اسدی کوهباد، هرمز، ۱۳۴۳، مترجم
رده بندی کنگره	گلگون، عبدالکریم، ۱۳۴۷، مترجم
رده بندی دیویی	BP۱۴۹/۷
شماره کتابخانه	۲۹۷/۳۲۴
ملم	۶۱۶۹۱۹۰

تلفن: ۳۲۳۱۶۰۳۳ و ۳۲۲۲۱۹۱۶

فقه کفری ۱

حقوق تطبیقی اسلامی

ترجمه کتاب الخلاف فی الاحکام

جلد اول

(قضاوت و شهادات)

مترجمین

هرمز اسدی کوهباد - عبدالکریم گلگون

شابک ۸-۱۶-۷۱۲۹-۶۲۲-۹۷۸

شابک دوره ۵-۱۷-۷۱۲۹-۶۲۲-۹۷۸

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۹ / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / قطع وزیری

حروف چینی و صفحه آرایی: گلگون

لیتوگرافی / چاپ و صحافی: چاپ سمن

طرح جلد: گلگون

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

Printed in the Islamic Republic of Iran - Shiraz

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب آداب قضاوت

فهرست مطالب

صفحه

۱۶	مسئله ۱- شرط علم و اجتهاد برای قاضی:
۲۰	مسئله ۲- نفوذ حکم قاضی، منصوب بر سایر قضات:
۲۰	مسئله ۳- نشستن در مساجد برای قضاوت بین مردم اشکال (کراهت) ندارد:
۲۲	مسئله ۴- اقامه حدود در مساجد کراهت دارد:
۲۲	مسئله ۵- از شروط قاضی این است که عادل باشد:
۲۴	مسئله ۶- در هیچ یک از احکام جایز نیست که زن قاضی باشد:
۲۶	مسئله ۷- خدای قاضی و وجوب نقض حکم وی:
۲۸	مسئله ۸- چنانچه بطریقی حکم حاکم عزل شده ادعا شد:
۲۸	مسئله ۹- ترجمه دو یا سه شهادت دو شاهد اثبات نمی شود، زیرا خود آن شهادت است:
۳۰	مسئله ۱۰- کفایت حسی ظاهر در شهود:
۳۲	مسئله ۱۱- آنچه که به واسطه انحراف روح (خوشه وارد کردن) و عدالت اثبات می شود:
۳۲	مسئله ۱۲- چنانچه دو نفر به جرح یا عداوت باشند دو نفر دیگر به عدالت شهادت دادند:
۳۴	مسئله ۱۳- در جرح تفسیر شرط است ولی عدالت نیست:
۳۴	مسئله ۱۴- از نظر ما کسی که شراب خرما می نوشد، فاسق است:
۳۴	مسئله ۱۵- شهادت افراد غریب (نا آشنا):
۳۶	مسئله ۱۶- نوشتن (گواهی) برای افراد مجهول النسب جایز نیست:
۳۶	مسئله ۱۷- آیا حکم بر اساس سند مهر شده دستخط شخص جایز است:
۳۸	مسئله ۱۸- آیا حاکم به شهادت بر فعل خودش گوش می دهد:
۳۸	مسئله ۱۹- چنانچه حاکم شهادت پینه ای را که «شهادت زور» (گواهی کذب، گواه بی باطل، گواهی به غیر حق و گواهی با وجود علم به خلاف) داده اند باطل نمود و ایشان نزد (حاکم) دیگری شهادت دادند:
۴۰	مسئله ۲۰- حکم بر مبنای نامه یک قاضی به قاضی دیگر جایز نیست:
۴۰	مسئله ۲۱- اگر برای ثابت نمودن نامه، پینه اقامه نمود:
۴۲	مسئله ۲۲- کیفیت تحمل شهادت در صورت جواز حکم بر اساس نامه:
۴۲	مسئله ۲۳- اگر نامه ای نوشت ولی بواسطه مرگ یا عزل، وضعیت وی تغییر کرد:
۴۴	مسئله ۲۴- چنانچه موقعیت گیرنده نامه تغییر کرد:
۴۴	مسئله ۲۵- تغییر اصل و فرع در حاکم و شهود:
۴۶	مسئله ۲۶- اجرت تقسیم کننده بر مبنای میزان سهام است نه تعداد افراد:
۴۶	مسئله ۲۷- در تقسیمی که منجر به ضرر شود اجباری نیست:

فهرست مطالب

صفحه

- مسئله ۲۸- جواز امتناع برخی نسبت به تقسیم بخشی که منجر به زیان می شود: ۴۸
- مسئله ۲۹- چگونگی تقسیم ملک مشاع (زمین کشاورزی): ۵۰
- مسئله ۳۰- چنانچه دو نفر درخواست تقسیم ملکی را داشتند که در دست (سلطه) ایشان است: ۵۲
- مسئله ۳۱- برای حاکم جایز نیست که بخاطر قضاوت از شاکیان یا یکی از ایشان دستمزد بگیرد: ۵۲
- مسئله ۳۲- تقارن (هم زمان شدن) دعوی شاکیان با یکدیگر: ۵۴
- مسئله ۳۳- لزوم احضار خوانده در صورتی که شخصی علیه او شکایت کرده باشد: ۵۴
- مسئله ۳۴- احضار خوانده غایب در شهر دیگر: ۵۶
- مسئله ۳۵- شرایط قضاوت به نفع مدعی: ۵۶
- مسئله ۳۶- اگر تائب غایب بود: ۵۸
- مسئله ۳۷- اگر شخصی شاکی دیگری شد، ولی خوانده سکوت کرد، یا گفت: نه اقرار می کنم نه انکار: ۵۸
- مسئله ۳۸- قضاوت در مورد شخص غایب بطور کل جایز است: ۶۰
- مسئله ۳۹- حد شاهد زور (شهادت دروغ): ۶۲
- مسئله ۴۰- تحکیم، لازمه حکم قاضی است: ۶۲
- مسئله ۴۱- آیا برای قاضی جایز است که بر اساس هم خودش قضاوت کند: ۶۶
- مسئله ۴۲- آیا حکم بر اساس قول حاکم دیگر جایز است: ۷۰
- مسئله ۴۳- صحت قضاوت حاکم برای والدین و فرزندش: ۷۰

www.ketaboon.com

فهرست مطالب شهادت

فهرست مطالب

صفحه

مسئله ۱- شهادت در هیچکدام از عقود اصلاً شرط نیست:	۷۴
مسئله ۲- حقوق الهی بطور کل با شهادت زنان قابل اثبات نیست:	۷۶
مسئله ۳- اقرار به زنا با شهادت دو مرد اثبات می شود:	۷۶
مسئله ۴- بیان آنچه که با شهادت دو مرد قابل اثبات است:	۷۶
مسئله ۵- اگر عبد و وارث در بردگی اختلاف داشتند:	۷۸
مسئله ۶- اگر د، غلام در مورد آزادی اختلاف پیدا کردند:	۷۸
مسئله ۷- آنچه که با شاهد و سوگند قابل اثبات است:	۸۰
مسئله ۸- تبعیت حکم از شهادت:	۸۰
مسئله ۹- آنچه که با شهادت زن به تنهایی قابل اثبات است:	۸۴
مسئله ۱۰- شرط چهار نفر بودن در شهادت زنان:	۸۶
مسئله ۱۱- حکم شهادت قاذف بعد از توبه:	۸۸
مسئله ۱۲- چگونگی اینکه قاذف خودش را توبه تکذیب می کند:	۹۲
مسئله ۱۳- آیا برای قبول شهادت فرد قاذف اصلاح عدل نیز شرط است؟	۹۲
مسئله ۱۴- شهادت بر مالکیت کسی بر چیزی که در ید اوست و انواع تصرف را در آن انجام می دهد، جایز است:	۹۴
مسئله ۱۵- شهادت به وقف، و ولاء، و عتق، و نکاح بر مبنای استیاضه جایز است:	۹۴
مسئله ۱۶- در مورد آنچه که شهادت نابینا در آن پذیرفته نیست:	۹۶
مسئله ۱۷- حکم تحمل شهادت و ادای آن توسط نابینا:	۹۶
مسئله ۱۸- حکم تحمل شهادت و ادای آن توسط گنگ:	۹۸
مسئله ۱۹- حکم شهادت بردگان:	۹۸
مسئله ۲۰- حکم شهادت اطفال:	۱۰۰
مسئله ۲۱- حکم شهادت اهل ذمه در مورد مسلمین:	۱۰۲
مسئله ۲۲- حکم شهادت اهل ذمه در مورد یکدیگر:	۱۰۲
مسئله ۲۳- کفایت یک شاهد با سوگند مدعی در مورد اموال:	۱۰۴
مسئله ۲۴- چنانچه مدعی خواستار سوگند مدعی علیه شد:	۱۱۰
مسئله ۲۵- وقف با شهادت یک نفر به همراه سوگند مدعی قابل اثبات نیست:	۱۱۰
مسئله ۲۶- یک مسئله در مورد نکول مدعی علیه از سوگند:	۱۱۲
مسئله ۲۷- اگر شخصی فوت کرد و دینی بر کسی داشت و خودش نیز مدیون بود:	۱۱۲

مسئله ۲۸- چگونگی خروج دین از ترکه:	۱۱۴
مسئله ۲۹- چنانچه مردی در مورد جاریه‌ای (کنیز) و فرزندش ادعا کرد که مادر فرزندش می‌باشد:	۱۱۶
مسئله ۳۰- اگر آزادگی برده‌ای که در تملک دیگری است را ادعا کرد:	۱۱۶
مسئله ۳۱- از نظر ما سوگند بواسطه مکان و زمان تشدید می‌شود:	۱۱۸
مسئله ۳۲- بخاطر کمترین چیزی که قطع در آن واجب است، سوگند تشدید نمی‌شود:	۱۲۰
مسئله ۳۳- تشدید سوگند بواسطه مکان و زمان مستحب است و شرط صحت سوگندها نمی‌باشد:	۱۲۰
مسئله ۳۴- کیفیت سوگند بر فعل خود شخص و فعل دیگران:	۱۲۰
مسئله ۳۵- چنانچه بعد از حکم معلوم شد که شهود قبل از حکم فاسق بوده‌اند:	۱۲۲
مسئله ۳۶- اگر فسق شهود بعد از قصاص آشکار شد:	۱۲۲
مسئله ۳۷- اگر دو شاهد در آن‌ای پدر یا برده‌ها تعارض داشتند:	۱۲۴
مسئله ۳۸- اگر شخصی مدعی قتل بر نفس شخص دیگری شد، ولی شاهد نداشت:	۱۲۴
مسئله ۳۹- چنانچه مدعی علیه نکول کرد:	۱۲۶
مسئله ۴۰- اگر مدعی علی سوگند خورد، مدعی بینه حقیقی را ارائه نمود:	۱۲۸
مسئله ۴۱- چنانچه مدعی بینه خود را تکذیب نمود پس آن را اقامه نمود:	۱۲۸
مسئله ۴۲- اگر مردی مدعی نکاح زنی شد یا زنی مدعی صدمه خود توسط همسرش شد و امثال اینها:	۱۲۸
مسئله ۴۳- رد شهادت طرفین دعوا به یکدیگر:	۱۳۰
مسئله ۴۴- شهادت پدر برای فرزند و عکس آن پذیرفته است و شهادت پدر علیه فرزند قابل قبول بوده ولی عکس آن مقبول نیست:	۱۳۰
مسئله ۴۵- شهادت فرزند علیه پدرش در این حالات مقبول نیست:	۱۳۲
مسئله ۴۶- شهادت برده آزاد شده برای مولایش قابل قبول است:	۱۳۲
مسئله ۴۷- شهادت برادر برای برادر پذیرفته است:	۱۳۲
مسئله ۴۸- شهادت دوست برای دوستش پذیرفته است:	۱۳۴
مسئله ۴۹- شهادت یکی از زوجین به نفع دیگری پذیرفته است:	۱۳۴
مسئله ۵۰- پذیرفتن شهادت کسی که به ائمه ۱۲ گانه معتقد نیست، جایز نمی‌باشد:	۱۳۶
مسئله ۵۱- رد شهادت کسی که شطرنج بازی می‌کند:	۱۳۸
مسئله ۵۲- شهادت کسی که شراب (نبید: شراب خرما یا مویز) می‌نوشد مردود است:	۱۳۸
مسئله ۵۳- کسی که نزد بازی کند فاسق و شهادتش مردود است:	۱۴۰
مسئله ۵۴- غناء (خوانندگی مطرب و متناسب با مجالس لهو و لعب) حرام است، فاعل آن فاسق و شهادتش مردود است:	۱۴۲

مسأله ۵۵- غناء به هر صورت حرام است:	۱۴۴
مسأله ۵۶- خواندن شعر بصورت ترانه مکروه است:	۱۴۴
مسأله ۵۷- شهادت زنازاده هر چند که عادل باشد قبول نیست:	۱۴۶
مسأله ۵۸- شهادت کسی که حد خورده بعد از توبه قابل پذیرش است:	۱۴۶
مسأله ۵۹- شهادت افراد شهری و بیابانگرد و روستایی در مورد یکدیگر پذیرفته است:	۱۴۸
مسأله ۶۰- چنانچه بواسطه عذری، شهادت رد شد، سپس با برطرف شدن عذر، شهادت را اعاده کرد:	۱۴۸
مسأله ۶۱- شهادت کسی که مخفی است قابل قبول می باشد:	۱۴۸
مسأله ۶۲- چنانچه شخصی فوت کرد و دو پسر و ترکه از وی ماند، سپس بیگانه ای مدعی دینی بر میت شد:	۱۵۰
مسأله ۶۳- قصاص بر شهادت بر شهادت اثبات می شود:	۱۵۰
مسأله ۶۴- > رفی الله تعالی - مثل حد زنا، و شرب خمر، و مانند اینها- با شهادت بر شهادت ثابت نمی شود:	۱۵۲
مسأله ۶۵- در صورت امکان > بر شاهد اصلی، شهادت شاهد فرعی رد می شود:	۱۵۲
مسأله ۶۶- حکم شهادت بر شهادت:	۱۵۴
مسأله ۶۷- عادل خواندن شهود اصلی توسط شهود فرعی پذیرفته نیست:	۱۵۴
مسأله ۶۸- اگر بنام شهود اصلی معرفت شد، ولی عادل نبودند:	۱۵۶
مسأله ۶۹- چگونگی شهادت بر شهادت در آنچه با دو شاهد قابل اثبات است:	۱۵۶
مسأله ۷۰- اگر دو شاهد بر شهادت مردی شهادت دادند سپس همان دو نفر بر شهادت دیگری شهادت دادند:	۱۵۸
مسأله ۷۱- شهادت اصل با شهادت بر شهادت قابل اثبات است:	۱۵۸
مسأله ۷۲- چنانچه دو شاهد در خصوص قیمت مال مسروقه اختلاف داشتند:	۱۵۸
مسأله ۷۳- چنانچه شهود قبل از صدور حکم فاسق شدند:	۱۶۰
مسأله ۷۴- چنانچه شهود قبل از صدور حکم از شهادت خود برگشتند:	۱۶۰
مسأله ۷۵- چنانچه شهود بعد از استیفای حق از شهادت خود برگشتند:	۱۶۰
مسأله ۷۶- چنانچه شهود بعد از قتل یا قطع از شهادت خود برگشتند:	۱۶۲
مسأله ۷۷- اگر دو نفر به طلاق زنی بعد از دخول شهادت دادند ولی بعد حکم (از شهادت خود) رجوع کردند:	۱۶۲
مسأله ۷۸- اگر دو نفر به طلاق زنی قبل از دخول شهادت دادند ولی بعد از حکم (از شهادت خود) رجوع کردند:	۱۶۴
مسأله ۷۹- اگر دو نفر به دین یا آزادی (برده ای) شهادت دادند و بدان حکم شد سپس (از شهادت خود) رجوع کردند:	۱۶۴
مسأله ۸۰- چنانچه یک مرد و ده زن در مورد مالی بر علیه مردی شهادت دهند و بر اساس نظر ایشان حکم صادر شد، سپس همه از شهادت خود رجوع کردند:	۱۶۶

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

هر مکتب حقوقی مبتنی بر اصول و قواعدی است که براساس بافت اجتماعی و سیاسی جامعه‌ی مربوطه شکل گرفته و نشو و نما یافته است، امروزه به دلیل سرعت و وسعت تحول و دگرگونی‌ها در عرصه فن‌آوری اطلاعات، و ابعاد گوناگون اقتصادی و فرهنگی، ارتباط میان افراد، فرهنگ‌ها و دولت‌ها بسیار آسان شده است، و این امر، شناخت فرهنگ‌ها، نظام‌های اجتماعی، سیاسی به ویژه مکاتب و سیستم‌های حقوقی مجری (به ضم م) در کشورهای گوناگون و قواعد و قوانین حاکم بر روابط و مسائل بازرگانی و سیاسی کشورها، نه تنها برای دولت‌ها بلکه برای احاد جامعه به ویژه بازرگانان، گردشگران و پژوهشگران در هر دو کشور را به عنوان یک ضرورت انکار ناپذیر آشکار ساخته است. علاوه براین در تطبیق قواعد حاکم بر مکاتب حقوقی، مقایسه و تطبیق آنها به نقاط اشتراک و افتراق و مبانی و ساختار آنها، شناختی ژرف به دست می‌آید و در این زمینه تعارف و قوت آنها آشکار شده و در اصلاح و بازسازی قوانین و قواعد به قانونگذاران کشورها کمک می‌کند و این تعارف اجتماعی و فرهنگی جهانی ایجاد می‌کند که محققان اقتصادی، حقوقی، سیاسی و روابط بین‌الملل بر این قواعد آگاهی داشته باشند. به همین جهت در طول تاریخ بشری محققان با آگاهی از این مهم به این امر مبادرت ورزیده‌اند. رنه داوید در این باره آورده است:

"مقایسه نظام‌های حقوقی با توجه به تنوع جغرافیایی آنها، به اندازه‌ی علم حقوق قدمت دارد، ... و به سوابق قدیمی متعددی می‌توان اشاره کرد؛ با این وجود، گسترش حقوق تطبیقی به عنوان علم در جهان چیزی تازه است. تنها یک قرن پیش اهمیت مطالعات حقوق تطبیقی شناخته شده است. روش و هدف‌های حقوق تطبیقی به طور منظم بررسی شده‌اند و حتی اصطلاح حقوق تطبیقی پذیرفته و معمول شده است." (رنه داوید، ۱۳۶۴، ص ۴)

به همین جهت حقوقدانان در قرن بیستم به طور وسیع به تحقیق در این باره پرداخته و به عنوان زمینه‌ای برای بررسی‌های حقوقی مطالعات حقوقی به آن اهتمام ورزیده و برای آن مبادی و مقدمات تعیین کرده و مورد بحث و گفتگوی عمیق قرار دادند. رنه داوید فوائد حقوق تطبیقی را در پژوهش‌های تاریخی یا فلسفی مربوط به حقوق، معرفت بهتر حقوق ملی و اصلاح آن، و درک ملل بیگانه و تنظیم بهتر روابط زندگی بین‌المللی سودمند می‌داند. (رنه داوید، همانجا ص ۶)

در نظام حقوقی اسلام از بدو شکل‌گیری مطالعات فقهی، فقهای بزرگ، به مقارنه، تطبیق و بیان اختلاف نظرهای مذاهب فقهی اهتمام ورزیده و اندیشه‌های گوناگون فقهی را گرد آورده و به مقابله و موازنه و سنجش میان آنها پرداخته و ادله‌ی هر نظریه را بر اساس مبانی پذیرفته‌ی خود مورد نقض و ابرام قرار دادند و برپایه‌ی مبادی و مبانی و روش و غایت و اهدافی که در حقوق تطبیقی مورد نظر است؛ این نوع تحقیقات را می‌توان بدان جهت که بررسی درون دینی و مقارنه، موازنه و مطابقه میان نظریه‌ها و ادله آنها میان مذاهب فقهی اسلامی است، آن را حقوق تطبیقی اسلامی نامید، که در ادبیات فقهی اسلامی به آن علم الخلاف گفته می‌شود. زیرا در آن به گردآوری نظریه‌های گوناگون فقهی و مسیم بندی آنها و بیان دلایل فقهی هر موضوع و دلیل ترجیح نظریه مختار پرداخته می‌شود. (حکیم، ص ۱۳) و بدان جهت که در آن به کیفیت ارائه دلایل شرعی و پاسخ به شبهات وارده از سوی مخالفان پرداخته شده، برخی از علماء حقان آن را جدل منطقی به شمار می‌آورند. (حاجی خلیفه، ص ۴۷۲) کاوش در علل و عوامل این اختلافات درجه بسیار شنبندی و جذاب است ولی در شاخه‌های مطالعاتی دیگری چون تاریخ فقه و اصول فقه انجام می‌گیرد. آنچه اهدایت این موضوع را آشکار می‌کند این است که؛ چون بیشتر کشورهای اسلامی برآن هستند که بر پایه‌ی قانون اساسی خود قوانین را بر مبانی فقه اتخاذ نمایند و از آنجا که در حیطه‌ی هر کشور اسلامی هم معمولاً چندین مذهب فقهی مورد عمل واقع می‌شود، لذا این رشته و بررسی میانی فقهی هر مذهب ضروری به نظر می‌آید. از سوی دیگر علم الخلاف راهی است برای ایجاد تفاهم بین مذاهب فقهی و زمینه‌ساز نزدیکی آنها و جلوگیری از تعصب‌های کورکورانه و امکان قرار آراء مخالف و خالص کردن مبانی حقوق اسلامی از پیرایه‌های تاریخی و بازکردن راه اجتهاد آزاد از طریق آشنایی با ادله مخالفان است. آن گونه که گرایش مرجع اسبق شیعه مرحوم آیةالله بروجردی (م ۱۳۴۰ ه ش) به این علم، مرجع رونق بیشتر آن و تجدید حیات تقریب بین مذاهب اسلامی و زمینه‌ساز رسمیت یافتن مذهب فقهی شیعه توسط برخی از بزرگان اهل سنت و شیخ الازهر الشریفه، محمد سلطوت، گردید. (عمید زنجانی، ۱۳۹۱، ص ۱۸) از این رو فقه بزرگ از قرون اولیه‌ی شکل‌گیری علم فقه به این مهم پرداختند. (علی بن سلیمان مرداوی، ص ۱۶)

در مکتب فقهی امامیه نیز شیخ طوسی با تألیف کتاب وزین و محققان «الخلاف» فصل تازه‌ای گشود و راهی نورانی را به همه‌ی محققان فقهی نشان داد که آثار و ثمرات مهمی در پی داشت. وی که از شاگردان ویژه‌ی سید مرتضی علم‌الهدی بود، پس از وی زعامت شیعه را به عهده گرفت و به دلیل آشوب‌هایی که علیه او به راه می‌انداختند، از بغداد به نجف اشرف مهاجرت و بزرگ‌ترین مرکز فرهنگی - حوزه‌ی علمیه نجف اشرف - را پایه‌گذاری کرد. او که در همه علوم اسلامی تألیفات منحصر به فردی دارد که تا کنون مرجع تحقیقات و مطالعات اسلامی قرار می‌گیرند، از آنجا که بر مبانی فقهی اهل سنت تبحر و تسلط کاملی داشت تا بدانجا که برخی او را از بزرگان

اهل سنت به شمار آورده‌اند. لذا با این توانمندی و اشراف کتاب «الخلاف» که یکی از کتب کم نظیر فقه مقارن و تطبیقی است به رشته‌ی تحریر درآورد.

ابوالقاسم گرجی از محققان برجسته معاصر در باره‌ی کتاب خلاف می‌گوید:

پیش از شیخ، دانشمندان بزرگ شیعه چون مفید و مرتضی و دیگران، کتب نفیسی در این زمینه‌ها تألیف کرده‌اند، ولی به طور قطع در جامعیت و کمال و قوت استدلال همپایه‌ی کتاب‌های شیخ نیست. پس از آن بزرگوار به یقین این علم راه کمال پیموده، لیکن بدون شک از مهم‌ترین منابع اصلی آن، آثار شیخ بوده است.

آنچه موجب اعجاب این جانب است، این است که از زمان تصنیف کتاب شریف خلاف تاکنون - یعنی حدود ده قرن - هنوز بر حسب ظاهر کتابی در فقه مقارن نوشته نشده است که حاوی تمام مزایای کتاب خلاف باشد، یعنی ایجاز، حسن اسلوب، زیبایی و سلامت تعبیر، استدلال، و بالاخره ذکر اقوال همه‌ی مذاهب اسلامی جمع کرده باشد. (گرجی ۱۳۷۰ ص ۱۸۱)

یکی از محققان معاصر ریژگی‌های این اثر سترگ را چنین آورده است:

الف- پرداختن به رای فقهی قدمای اهل سنت که امروز کمتر دسترسی به آنها وجود دارد.

ب- ذکر آرای مشهور فقه‌های شیعه که به لحاظ قدمت آنها، امروز حایز اهمیت بسیار است.

ج- استفاده از اصول بسند و بنیادین و نقد یک نظریه و ارائه ادله‌ی قابل قبول برای مخالف.

د- ارائه موارد وفاق مذاهب و موارد خلاف.

ه- مشخص نمودن موارد موافقت سناوی و نهجی فقهی شیعه با هر کدام از مذاهب اهل سنت.

و- استناد فتاوی مشهور شیعه به اجماع فقه‌های شیعه.

ز- ذکر یک روایت از اهل بیت به تناسب اسناد به حدیث از پیامبر (ص).

ح- رعایت کمال اقتصار در ذکر آراء و ادله.

ط- رعایت کمال انصاف و قبول آرای فقهی مخالف در صورت مخالفت با ادله معتبر.

شیوه نویسنده‌ی این کتاب آن است که ابتداء در هر مسأله، رای فقه‌های شیعه را مطرح و سپس به آرای موافق دیگر مذاهب و فقهاء اشاره نموده است و آرای مخالف را یاد می‌کند، آن‌گاه به ادله‌ی مخالفان نیز پرداخته و آن را با دلیل رد می‌کند. این کتاب شامل همه‌ی ابواب فقه بوده و در سه جلد به دفع وزیر به وسیله انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین قم به چاپ رسیده است. (عمید زنجانی، ۱۳۹۱ صص ۳۰ و ۳۴)

بر این اساس در این نوشته باب‌های قضاء و شهادات *الخلاف* به فارسی برگردانده شده است، این کتاب علاوه بر استفاده دانشجویان حقوق، فقه، حقوق جزا می‌تواند برای محققان و علاقمندان به مطالعات تطبیقی در حقوق اسلامی مفید و مؤثر باشد.

«و ما توفیقی الا بالله، علیه توکلت و الیه انیب»